

Burma, Myanmar och den postkoloniala frågan

Michael Aung-Thwin & Maitrii Aung-Thwin, *A history of Myanmar since ancient times: Traditions and transformations*. London: Reaktion Books. 325 sidor. ISBN 978 1 86189 901 9.

“Burma är nog något för dig” förklarade en kamrat på 1980-talet, då jag stod i beredskap att besöka det föga kända landet som ett led i en större asienresa. Landet nämndes i stort sett aldrig i svensk press och hade för den asienintresserade västerlänningen det hemlighetsfullas lockelse. Bilder av pagoder, buddhistmunkar, romantiska floder och berg fladdrade förbi. Min huvudsakliga bekantskap med Burmas historia – jag tillhörde en inte helt ovanlig kategori av läsande ryggsäcksturister i Asien – var en volym från 1925 av kolonialtjänstemannen Geoffrey Eric Harvey, *The history of Burma*. Harvey var starkt influerad av brittisk romanticism och erbjöd med sin bok en färgsprakande kavalkad av legendariska pagodbyggare, grymma men pittoreska kungar, europeiska äventyrare, belägringar, bataljer och massakrer genom seklerna. Ekonomiska strukturer, sociala förhållanden och kulturella insatser förekom också här och där på boksidorna, om än i blygsam omfattning. Med Harveys historier i det mentala bagaget gav min Burmaresa rik utdelning trots en svårartad maghistoria. Den kantstötta kolonialarkitekturen, den begränsade motortrafiken och det rikhaltiga utbudet av historiska sevärdheter kändes tilltalande efter besöken i diverse bensinosande asiatiska metropoler. Man fick det falska intrycket att inte mycket hänt sedan den dag britterna lämnade Burma i januari 1948. Samtidigt var det någonting som inte riktigt stämde. Jag hörde antydningar om snabbt växande ilska mot den sittande regimen som verkade komplicera den rosenskimrande bild som såväl gamla brittiska kolonialister som samtida turister hade av befolkningen: ”the happiest and most charming people in India, laughing fairskinned Mongolians, quite unspoilt, quite unlike the sullen seditious Indians” (Phillips 2005: 6). Detta var sommaren 1988 och ett av de största folkliga upproren i det moderna Asiens historia stod för dörren. Våldet bröt ut i full skala ett par dagar efter min avfärd. Burma var inte längre en vit fläck i det västerländska medvetandet. I medierna kom allt oftare rapporter om våldsamheter och övergrepp, samtidigt som demokratikämpen Aung San Suu Kyi fick en stundtals kultliknande uppmärksamhet för sin oförtröttliga kamp.

Idag, 24 år senare, har Burma ett relativt framgångsrikt val bakom sig och har möjligen börjat nedmontera de auktoritära strukturerna, samtidigt som nya (eller tidigare ej uppmärksammade) etnisk-religiösa konflikter har seglat upp. I kölvattnet på denna försiktiga demokratisering har två burmesiska historiker tagit upp pennan för att sammanfatta sitt lands långa och händelserika förflutna. Det är Michael Aung-Thwin och Maitrii Aung-Thwin, fader och son, som arbetar vid University of Hawaii respektive National University of Singapore. Bägge är rutinerade skribenter och speciellt Michael Aung-Thwin har åstadkommit ett antal monografier om den äldsta skrivna historien under det

som vi i Sverige skulle kalla medeltid. Det är i själva verket fråga om den första omfattande och akademiska historiken över Burma på ett europeiskt språk sedan Harveys klassiker (bortsett från en ideosynkratisk volym från 1967 av diplomaten och polyhistorn Maung Htin Aung, *A history of Burma*). Samtidigt är det inte något okontroversiellt arbete. Många läsare skulle förmodligen avfärda Aung-Thwinarna som reaktionära, etnocentriska och otillbörligt apologetiska gentemot regimen. Men saken är inte så enkel och rör ytterst det postkoloniala tvivel som under senare decennier ställts om kunskapsproduktion och dess relation till kultur och maktförhållanden. Via västerländska medier har vant oss att betrakta Burma utifrån ett antal motsatsförhållanden: militärregim gentemot demokratikämpar (framför allt Aung San Suu Kyi), centralmaktens förtryck gentemot minoritetsfolkens kamp för sina rättigheter, en inåtvänd och självtillräcklig regim gentemot det internationella samfundets påtryckningar, en lovande pluralistisk era (1948-1962) gentemot en repressiv militärdiktatur (1962-2011). Men finns det flera bottnar i den burmesiska verkligheten? Svaret ger sig självt, och vad man än kan tycka om Aung-Thwinarnas politiska ställningstaganden är deras försök att gå bakom den konventionella bilden värd uppmärksamhet.

Bokens anslag markeras redan genom deras val att tala om landet som Myanmar, inte Burma. Formen Myanmar lanserades av regimen 1989 men har på många håll undvikits av det internationella samfundet, bland annat därför att det kan upplevas som eftergift för en etnocentrisk hållning i ett månetniskt land. Ordet kommer från det gammalburmesiska *Mranma* som förekommer i 1100-talsinskriftioner. En vardaglig form av detta är *Bama* som har tagits upp i europeiska språk som Burma. Författarna argumenterar för att Myanmar är den hävdvunna formen och att det inte finns någon anledning att behålla en gammal kolonial konstruktion. Till detta kan man kanske genmäla att ingen såvitt mig bekant har propats på att Sverige ska kallas "Sverige" i stället för "Sweden" i internationella sammanhang. Eller för den delen "Prathet Thai" eller "Zhongguo" istället för Thailand och Kina.

Boken skiljer sig från många nyare standardverk om enskilda länders historia genom att den ger stort utrymme åt äldre epoker. 140 boksidor behandlar den förkoloniala tiden före 1885, under det att 96 sidor ägnas åt de koloniala och postkoloniala erorna. Fördelningen känns jämn och balanserad. Aung-Thwinarna hyser stort intresse för riket Pagan som dyker upp i historiens ljus på 1000-talet och sedan utgör ett starkt allburmesiskt kungadöme fram till slutet av 1200-talet. Pagan kunde integrera ett väldigt landområde både ekonomiskt och rituellt-religiöst. Samtidigt som statens religion var buddhism, manifesterat i de många ståtliga tempelbyggnaderna som lockar turister till Pagan, skapades också en kult av inhemska andeväsen (*nat*) som integrerade lokala trossystem med det kungliga centrumet. Risodlingen i den centrala delen av landet längs floden Irrawaddy gav ett överskott som bar upp staten och buddhistkyrkan. Det påstås ofta i textböcker att detta blomstande imperium föll samman på grund av mongolernas attacker mot slutet av 1200-talet, värtaligt beskrivna i Marco Polos samtida reseskildring. Men enligt Aung-Thwinarna var det snarare de buddhistiska institutionernas ökande tillgån-

Tempelområde i Myanmar. (Public domain).

gar som lade grunden för Pagans fall, eftersom donationer till helgedomarna försvagade kungamaktens maktbas. Författarna pekar på att detta var ett problematiskt mönster även under senare riksbildningar.

Kontinuiteten i Burmas historia betonas i boken. En vanlig bonde vid randen till den koloniala eran skulle i mångt och mycket ha känt igen sig i 1100- eller 1200-talets Paganrike. Han skulle talat ett snarlikt språk, odlat sin jord på liknande sätt, utfört samma rituella handlingar i delvis samma pagoder. Det kan erinra om äldre orientalistiska konventioner om asiatiska samhällen som uppnått en hög kulturnivå i en avlägsen tidsperiod men sedan stannat i en form som blott det västerländska intrånget kunde bryta. Samtidigt kan man vända på det: utvecklingstanken, evolutionismen, har varit stark i det västerländska tänkandet, men det kanske känns mer relevant för många burmeser att betona den röda tråden och likheterna mellan tidsepokerna.

Författarna har genomgående en polemisk hållning till västerlandets syn på Burma (i den mån man nu kan tala om en sådan med tanke på allmänhetens bristande kunskaper om landet). De missar inget tillfälle att slå ner på de förenklade och politiskt korrekta omdömen som utländsk journalistik har spridit. En sådan sak är etnicitet. Tidningsartiklar, dokumentärfilmer och handböcker betonar gärna Burmas mångetniska karaktär, med ett antal folkgrupper som levt under hårt tryck från regimen och i en del fall organiserat upprorsrörelser – shan, karen, kachin och andra. De bägge författarna menar dock att tänkandet i separata etniska grupper är en produkt av den koloniala eran och egentligen inte var en stridsfråga under de gamla kungadynastierna. Snarare var det så att kolonialmakten skapade ett etniskt medvetande genom att administrativt behandla de olika folkgrupperna olika och använda vissa minoritetsfolk till militära och andra uppgifter. Detta medvetande om den egna särarten skulle få förödande följder efter självständigheten då minoriteterna vant sig vid den relativt privilegierade ställning en del av dem haft under briter. Kolonialtiden beskrivs över huvud taget i skäligen mörka toner i boken, som

uppenbar motvikt till fortfarande lästa brittiska verk som Scott O'Connors *The silken East* vilka frammanar bilden av en primordial miljö under välvilligt europeiskt överinseende. I själva verket förändrades den hierarkiska strukturen i det burmesiska samhället genom det koloniala ingripandet, och det var knappast till landsbygdsbefolkningens fördel. Samtidigt är bilden komplex: buddhistiska associationer hade en roll för att skapa ett burmesiskt självmedvetande, en början på "modern" nationalism.

Som författarna förklarar satte japanernas ockupation under andra världskriget fart på nationalistiska förhoppningar. Sedermera berömda politiker som Aung San och Ne Win kämpade på Japans sida under kriget, även om de bytte sida då den allierade segern började närma sig. I motsats till Indonesien och Indokina behövdes dock inget väpnat antikolonialt uppror för att få bort britterna. I början av år 1948 drog sig kolonialmakten lugnt och stilla ut och lämnade plats för ett parlamentariskt system med allmänna val. Aung-Thwinarna ger en i stort sett nedvärderande bild av de första 14 åren av självständighet. Det demokratiska försöket ledde enligt dem inte till någon stabilitet utan tvärtom till att landets enhet föll samman. En rad minoritetsfolk gjorde motstånd mot den nya staten och upproren skulle komma att pågå i många decennier. Premiärminister U Nus försök att påtvinga landet buddhismen som statsreligion förvärrade läget än mer. General Ne Wins militärkupp 1962 ses därför inte som den olycka den brukar framställas som i västerländska textböcker. Snarare beskrivs den nya juntans välde som ett väl motiverat försök att återskapa balansen och "reintegrera" landet i linje med äldre framgångsrika kungadynastier.

Det är nu som Aung-Thwinarnas text börjar bli riktigt kontroversiell. De tar upprepade gånger politisk ställning i kontroversiella frågor. Deras utgångspunkt är samhällets förmåga till integrering utifrån ett långt historiskt perspektiv där den röda tråden från det gamla Pagan betonas. Man kan kalla det en strikt burmesisk syn på Burma, om man nu inte vill kalla det reaktionärt diktatorsvärmeri. Författarna är uppenbart medvetna om det provocerande i sina påståenden vilket inte hejdar dem ett ögonblick. Ne Wins långa maktperiod med dess ambitioner till en "burmesisk väg mot socialism" ses i ett försiktigt positivt ljus. Det stora folkliga upproret 1988 ses inte som någon genuint antimilitaristisk eller prodemokratisk rörelse. Enligt författarna rörde det sig om en mindre incident som eskalerade våldsamt och präglades av huliganism och råa våldsdåd från demonstranternas sida. Den repressiva regim som tog över efter att ha slagit ner upproret framställs som framgångsrik såtillvida att den lyckades få till stånd en rad avtal med dittills rebelliska minoritetsgrupper. Därmed blev militärregimen viktig för reintegrationen av landet. Även den kontroversiella flytten av huvudstaden från Rangoon till det splittrerna Naypyidaw 2005 ses utifrån detta perspektiv. I media i väst betraktades flytten 32 mil norrut som ett huvudlöst företag av en inbilsk diktatur. Författarna ser den snarare som en återkomst till de klassiska kungarikenas gravitationscentrum. Före britternas val av Rangoon som huvudort låg huvudstäderna alltid i den risodlande centrala regionen längs floden Irrawaddy: Pagan, Ava, Mandalay. Aung San Suu Kyi och hennes parti, Nationella demokratiska förbundet, har i västerländska böcker och media

fått en ikonstatus som Aung-Thwinarna på intet vis skriver under på. Partiet ses på det hela taget som ett orosmoln av författarna, som dock har förhoppningar kring den nya demokratiska utveckling som regimen på senare år tillåtit.

Texter av detta slag kan möjligen kännas obehagliga för en västerländsk läsare. Demokratin uppfattas inte som ett mål i sig, lika lite som minoriteters rättigheter. De teser författarna driver kan ses som ett utslag av asiatiska värden, ett bejakande av påstådda inhemska värdegrunder och ett kritiskt avståndstagande från (vissa) västerländska idéer och samhällslösningar. *A history of Myanmar since ancient times* sätter därmed fingret på ett postkolonialt dilemma: hur mycket av de värden som de flesta västerlänningar ser som universella kan man reducera då man söker återge utomeuropeiska samhällen en självständig röst? Vid vilken punkt övergår en sådan reduktion till att tjäna maktkorruption och elitism snarare än den subalterne? Både en och annan gammal juntamedlem lär gotta sig åt Aung-Thwinarnas arbete.

Hans Hägerdal

REFERENSER

- Harvey, G.E. (1925), *History of Burma: From the Earliest Times to 10 March 1824*. London: Frank Cass & Co. Ltd.
- Htin Aung, Maung (1967), *A history of Burma*. New York & London: Cambridge University Press.
- O'Connor, V.C. Scott (1904), *The silken East: A record of life and travel in Burma*. London: Hutchinson & Co.
- Phillips, Alyssa (2005), "Romance and tragedy in Burmese history: A reading of G.E. Harvey's *The history of Burma*". *SOAS Bulletin of Burma Research* 3-1 2005.